
TOPLUMSAL HAREKETLİLİK BAĞLAMINDA 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARININ SOSYOLOJİK ANALİZİ

Sociological Analysis of the 6-7 September 1955 Events in The Context of Social Mobility

Abdullah TAŞKESEN¹

Geliş: 07.09.2017 Kabul: 19.09.2017

DOI: 10.29029/busbed.337105

Öz

Bazı maksatlı çevrelerin kışkırtmaları sonucu, gayrimüslimlere karşı meydana getirilen 6-7 Eylül 1955 saldırıları, hala Türk siyasal hayatındaki gizemliliğini korumaktadır. 6-7 Eylül Olayları aradan bunca yıl geçmesine rağmen, ne hukuki, ne siyasi ne de uluslararası ilişkiler bağlamında olayların üzerindeki sır aralanmamış, delilleriyle vuzuha kavuşturulabilmiş değildir. 6-7 Eylül 1955 olaylarını hayata geçirmek isteyen organizasyonlar, Türk toplumunun sosyal, siyasal ve sosyo-psikolojik yapısını “toplumsal olayların determinizmi” bağlamında tetkik etmiş, olayların siyasi ve uluslararası boyutunun nerelere kadar gidebileceğini hesaplayabilmişlerdi. Hesap sonucu şu idi: Türk toplumunun yapısı, üç değer üzerinde oldukça hassastır; vatan, bayrak ve Kur’an. Sosyal yapının özünde toplumsal determinizmin ağırlıklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda insanların yaşadığı toplumsal şartlara bağlı olduğu, toplumsal isteklerin özünde de iradenin edilgen bir rol oynayacağı kaçınılmazdır.

Bu çalışmada; 6-7 Eylül 1955 olaylarında gayrimüslimlere karşı sahneye konulmak istenen siyasi tertiplerin yansira DP hükümeti ve Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası camia nezdinde yıpratılması, İngiltere’nin Kıbrıs sorununda Türklere vereceği diplomatik mesaj, Türkiye’nin muhtelif bölgelerinde ağırlıklı olarak Rumlar olmak üzere, gayrimüslimlere karşı sahnelenmek istenen ötekileştirme ve siyasi kışkırtmalar üzerinde durulacaktır. Daha sonraları, ülkede istikrarı sağlayan hükümetlere karşı, düzeni bozmayı gelenekselleştirenlerce oluşturulan

---

1 Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
e-mail: ataskesen@bingol.edu.tr

kapalı-gizli-karanlık organizasyonların faaliyetleri dolayısıyla yaşanan toplumsal olayların organizatörlerinin siyasi ve uluslararası emellerine değinilecektir. Günümüze kadar yaşanan toplumsal olayların ve tabii ki darbelerin gerçek fail ve düzenleyicilerinin adli ve hukuki bağlamda tespit edilememesinin sosyolojik nedenleri vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Hareketler, Siyaset, Basın ve Siyaset, 6-7 Eylül 1955 Olayları.*

Abstract

The events of 6-7 September 1955 which emerged against non-Muslims in the wake of provocations of some designed groups still keep its mystery in Turkish political life. Although many years have elapsed since then, the secrets of the events have not reached the point of view of judicial, political or international relations, and could not be revealed in the light of evidences. The organizations, which wanted to carry out the events of 6-7 September 1955, examined the social, political and sociopsychological structure of Turkish society in the context of “determinism of social events” and was able to calculate how far the political and international dimension of events could go. Our social construction is very sensitive on the three values; ‘Homeland, Flag and Qoran’. Considering that social determinism predominates in the essence of social construction, it is unavoidable that willpower play a crucial role in the core of social demands that ‘people depend on the social conditions in which they live’. In this study; besides the political schemes to be put on the scene against non-Muslims on the events of 6-7 September 1955, The defeat of the DP government and the Republic of Turkey in the international community, Britain’s diplomatic message for the Cyprus issue to give to the Turks and Political and othering incitements to be staged against non-Muslims (mainly against the Greeks) in various regions of Turkey will be emphasized. Afterwards, the secret and back door activities of the organizations moved against the government by the groups who used to derange, so the political and international wishes of the organizers of the accordingly emerged social events will be handled in turn. The sociological reasons for the fact that the real perpetrators and organizers of the experienced social events (especially military coups) that have not been detected yet in judicial and legal contexts will be emphasized. There will also be addressed at political and international ambitions of the organizers of the experienced social events.

Keywords: *Social Movements, Politics, Press and Politics, 6-7 September 1955 Events*

Giriş

6-7 Eylül olayları tam da Kıbrıs sorununun Türk toplumu ve dış dünyanın gündeminde iken patlak vermişti. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'nda itibar kaybetmesi üzerine, petrol taşımacılığında stratejik öneme sahip olan Kıbrıs adası üzerinde hesaplar yapmaya başlamıştı. Adanın stratejik önemini bilincinde olan İngiltere, savaş sonrası itibarını tekrar kazanmak ve dünya kamuoyunda varlığını kabul ettirebilmek için Kıbrıs'ta siyasi, iktisadi ağırlığını hissettirmek istiyordu. İngiltere, gerek Kıbrıs'ta gerek ise Ortadoğu'da kolonyal emellerini devam ettirmenin peşinde idi. Nedenleri farklı da olsa buna gerek Kıbrıs'ta gerek Türkiye de iki engel vardı. Kıbrıs'ın tekrar İngiliz sömürgesi olmasını istemeyen güçlü sol hareketler ile Türkiye'de güçlü muhafazakâr Milliyetçi Demokrat parti. Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 tarihinde tek başına iktidar olmasıyla birlikte Yunanistan ile ilişkilerini gayet sıcak tutmuş, öyle ki, hiçbir sorunu olamayan iki güçlü müttefik ülke haline gelmişlerdi. Karşılıklı ziyaretler en üst seviyede gerçekleşmişti. İki ülkenin devlet başkanları (Yunan Kralı ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı) karşılıklı olarak birbirilerini ziyaret ediyorlardı.

İki ülkenin sıcak ve dostane ilişkilerinden rahatsız olan karanlık organizasyonlar Yunan ve Rum tarafına “Enosis” fikrini körüklerken, Türk tarafına da “Kıbrıs Türk'tür” derneğini kurdurttular. Bu yapılanmadan amaçlanan her iki toplum gençliğinin milli ve manevi duygularını tahrik etmek ve yaşanan sıcak diyalogu bozmaktı. Basın, DP'nin aleyhine yazı ve raporlar yayınlıyor, hükümetin meclise ve kamuoyuna açıklamaları olmamasına rağmen, toplum yakında sıkıyönetim ilan edileceğine inandırılmaya çalışılıyordu. Öyle ki, 6 Eylül 1955 tarihli İstanbul Ekspres Gazetesi toplumda infial uyandırmak için ikinci baskı olarak “Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı” başlığı ile çıkarken, halkı sokağa çıkmaya davet edercesine gençliğin milli duygularını ajite edici açıklamalarda bulunuyordu. Ayrıca adı geçen basın organı: 6 Eylül 1955'te saat 13'te radyo Selanik'te bir bomba patladığı haberini geçti. İstanbul Ekspres ayrıca akşam baskısına, “Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı” manşeti ile çıkıyordu. İttidal yerine sürekli olarak gerginliği tırmandırmak, organizatörlerin büyük silahı haline gelmişti. Sonra bir adım daha ileri giderek kışkırtıcıları daha da tahrik etmek için zayıfın bilançosunu vermeye başlamıştı. “6 Eylül 1955 saat 19:00 da Pangaltı da bir Rum işyeri Haylayf Pastanesinde başlayan 6-7 Eylül olaylarında 4 bin 214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, bir Sinagog, iki Manastır, 26 okul ve aralarında fabrika otel ve bar gibi yerlerin bulunduğu 5 bin 317 mekân saldırıya uğradı”. 7 Eylül 1955 tarihli “Yeni Sabah Gazetesi halkı kışkırtmak ve galeyana getirmek için şu başlık ile çıkmıştı; “Selanik'te Atatürk'ün Evine Atılan Bomba Halkı Galeyana Getirdi”. Aynı gazete İngiliz kışkırtmasına da yer veriyor, İngiltere Kıbrıs'a muhtariyet (Özerklik) vereceğini resmen açıklıyordu. Basının büyük bir kısmı ağız birliği etmişçesine toplumu tahrik ediyor, DP'yi zor durumda bırakmak için iktidar muhalifleri ile

birlikte, ağırlıklı olarak öğrenci ve tahripçiler olarak nitelendirilen milli duyguları kabartılmış eğitimsiz grupların kışkırtması ön plana çıkıyordu. Ayrıca basın olayları dünya kamuoyunu çarpıtıp, kargaşa ve belirsizlik yaratarak yalan haberler de veriyordu. Zafer Gazetesi “İstanbul ve İzmir’de Örfi idare (sıkıyönetim) isterken, ayrıca “İstanbul ve İzmir’de dün çok müessif kargaşalıklar oldu” manşetini atmıştı. Yine Zafer Gazetesi “Selanik’te Menfur Bir Tedhiş Hadisesi” aşlığı ile toplumu kışkırtıyordu. Hürriyet Gazetesi, 8 Eylül tarihi nüshasında “Nümayiş Gecesi Tahrifat Yapan Otuzdan Fazla Komünist Yakalandı” (Akgül, 2013). Basın olayların vukuundan önce de İngiltere’nin kışkırtmasıyla toplumu geriyordu. Mesela; 2 Nisan 1955 tarihli Akşam Gazetesi olaylardan çok önce “Kıbrıs’ta İnfialklar Dün de Devam Etti” başlığı ile hem toplumu geriyor hem de ileride yaşanacak olayların alt yapısını hazırlıyordu. Haber başlığının akabinde “İngiliz subaylarının bindikleri otobüslere ve evlerine bombalar atıldı. Tevkifler yapıldı. Haberin altında da “Kıbrıs Türkleri, İngiltere’den can ve mallarının korunması için tedhişçilere karşı sert tedbirler alınmasını istediler” başlığı ile Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin can ve mal güvelliğinin sağlanması için adres olarak Türkiye yerine İngiltere’yi gösteriyordu. 7 Eylül 1955 tarihli Yeni İstanbul Gazetesi ise, “Atatürk’ün doğduğu eve yapılan iğrenç tecavüzden sonra, “İstanbul ve İzmir’deki hadiseler üzerine örfi idare (sıkıyönetim) ilan edildi. Akabinde ise, “Taksim Meydanında saat 18’de toplanan gruplar kısa zamanda şehrin muhtelif bölgelerine dağılarak birçok dükkânı tahrip ettiler ve kiliseleri ateşe verdiler, şehre tank ve askeri birlikler sevk edildi” tahrik edici başlıklar ile çıkıyordu.

1952-1953 yıllarında Türkiye ve Yunanistan birlikte askeri tatbikatlar yapıyor, Yunanistan Kralı ve Türkiye Cumhurbaşkanı karşılıklı ziyaretlerde bulunabiliyorlar iken, İki ülke de karşılıklı ticari anlaşmalara imza atabilecek ilişkiler yaşıyorken, gizemli bir şekilde ilişkilerin bozulması tesadüfi değildi. Mesela, 28 Kasım 1952 tarihli Vakit Gazetesi yaşanan sıcak ve dostane ilişkileri şu başlık ile veriyordu: “Cumhurbaşkanı Yunanistan’da yürekten sevgi ile karşılandı. “Pireden Atina’ya Kadar Çiçek ve Konfeti Yağmuru”. Majeste Pol; Tarih ve Mukadderat Bugün Birleşmemizi Tam ve Mutlak Bir Hale Getirmiştir” diyordu. 26 Nisan 1952 tarihli Akşam Gazetesi ise, “Türk Heyeti Pire’ye Vardı” başlığı ile Atina’da bugün karşılama töreninden sonra derhal müzakerelere başlanacak ve “Menderes, Yunan kralına Bayar’ın Mesajını Verecek ve Kendisini Türkiye’ye Davet Edecek” gibi sıcak beyanlar veriyordu. İki ülke arasındaki bu sıcak ve samimi ilişkiden rahatsız olan organizatörler planlı bir şekilde dostane havayı bozarak “azınlık politikası” ya da “azınlık sorunu” gibi suni sorunların yaşanması için çaba gösteriyorlardı. Devlet içindeki organizatörlerin kışkırtıcı kesimi, olayların patlak vermesini bahane gösterip, gerek kışkırtıcı kesime gerekse tetikte bekleyen basın – yayın kuruluşlarına hazırlıklı olmalarını işaret edercesine “Atatürk’ün Selanik’teki Evine Bomba Atıldı” haberinin radyodan duyurulması ile belli gazeteler ikinci baskı için

hazırlıklarını bitirmiş şekilde bekliyordu. 6 Eylül 1955 günü saat 13.00 te, devlet radyosu, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve yapılan bombalı bir saldırı haberini duyurdu ve bu haber öğleden sonra İstanbul Ekspres Gazetesi'nin iki ayrı baskısıyla yayıldı (Hızlan, 2005).² Olayların yurt geneline yayılması, gayrimüslimlere karşı nifak tohumlarının toplumda, özellikle büyük kentlerde yaşayan Rumlar'a karşı bilinçli olarak organize edilmiş olduğu görülüyordu. Organizatörler, yaşanacak olaylar sonucunda Rum azınlığın İstanbul'u terk edeceklerini hesaplariken, diğer taraftan da hükümetin olayları önleyemediğini, ihmalkâr davrandığını, dünya kamuoyunda acziyet içinde olduğunu sergilemek istemişlerdi. Planlanan senaryo sonucunda hükümet suçlanarak 1960 darbesi sonunda Yassıada mahkemelerinde olayların müsebbibi olarak Başbakan Menderes ve kabine arkadaşları suçlanacaktı ve öyle de oldu.

1. Olaylar Nasıl Gelişti

Menderes hükümetinin 1954 seçimlerinden ikinci kez tek başına iktidara oluşu, CHP, Demokrat Parti muhalifleri ve diğer sol gruplar arasında rahatsızlık uyandırmıştı. Esas itibariyle azınlık politikasını hayata geçiren CHP idi, fakat

2 Hızlan ayrıca şu çarpıcı açıklamalara da yer veriyor; 1950'ler Türkiye'sindeki ulusal-siyasal durum, tamamıyla 1930'lu ve 1940'lı yılların devamı olarak görülebilir... Ekonomik hayatın millileştirilmesi ve etnik homojenleştirme gibi... 6-7 Eylül 1955'te İstanbul ve İzmir'de bu kentlerde yaşayan gayrimüslimlerin mülklerine saldırılmıştı. 1955 saldırıları, İstanbul'daki bir cemaatin sona erişti olmuştur. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes'e göre bu olayların sebebi, milliyetçi Türk basınında da ayrıntılarıyla haberleştirildiği üzere aşağıdaki iki gelişme olmuştur:

1) Sözde Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ın Türk azınlığına karşı bir saldırı hazırlığı içindeydi. Bu durumda Hürriyet Gazetesinin yazı kurulu misilleme tehdidiyle karşılık vermiş ve haretle 'İstanbul'da, saldırabileceğimiz yeteri kadar Rum'un yaşadığını vurgulamıştı.

2) İstanbul Ekspres adlı akşam gazetesinin 6 Eylül 1955 tarihli bir haberine göre, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu Selanik'teki evde bir bomba patlatılmıştı.

Başbakan Menderes, bu olayların Türk halkını öfkeliendirdiğini ve spontane bir biçimde Rum azınlığa saldırdığını iddia etmişti. Birkaç gün sonra, hükümet açıklaması tekrar gözden geçirilerek değiştirildi; buna göre, olaylar Türk komünistleri tarafından planlanmış ve hayata geçirilmişti. Olayları 9 Eylül 1955'te iki binin üzerinde insanın 'komünist' görüşlerinden dolayı tutuklanması izledi.

Yaptığım araştırmalarda yukarıda ifade edilen beyan ve iddialara ve gerçek bir dayanağa rastlayamadım. Ancak Organizatörlerce, 1955'teki saldırıların gerçekte devletin yöneticileri tarafından planlandığını ve hayata geçirildiğini inandıracak/göstebilecek yeteri kadar dayanak oluşturulmuştu. Hükümete karşı başta basın tarafından olmak üzere çok büyük bilgi kirliliği yürütülmüştü. Bilgi kirliliğine şu ifadeler ile destek veriliyordu: Ekonomi ve Bürokrasinin Türkleştirilmesi, Dilin Türkleştirilmesi, Kültür ve Eğitim Kurumlarını Türkleştirilmesi, İskân Politikaları gibi. Ama bu iddialar hükümet tarafından hiçbir zaman doğrulanmamıştı.

CHP'nin, 14 Mayıs 1950 seçimleri sonrasında, 1954 seçimlerini de kaybetmesi sonucu daha sert muhalefet yapma ile birlikte yapıcı olmayan ifade ve beyanatların dozunu artırmış ve toplumu geren kışkırtıcı bir rol üslenmişti. Kıbrıs o dönemde uluslararası sorun olarak görünmesine rağmen, Türk-Yunan ilişkileri hükümet ve devlet başkanlıkları nezdinde çok iyi görünüm sergiliyorlardı, bilhassa Türk hükümetinin yıpratılması ve zor durumda kalması için bu dostane ilişkilerin bir an evvel bozulması gerekiyordu ve organizatörler bu evrede ilişkilerin bozulması için devreye girdiler. Organizatörler (ki çoğu zaman bunlara karanlık güçler ya da derin yapı ifadesi de kullanılıyor) 1953 yılında Rum kesiminin milliyetçi ve milli duygularını kışkırtmak için “Enosis” fikrini ortaya attılar. Bundan da Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması amaçlanıyordu. Türk tarafı da hemen Yunanistan'ın bu teşebbüsünü onur ve milli bir sorun gösterip “Kıbrıs Türk'tür” derneğini kurdu. Esas itibarıyla o dönem için ne “Enosis” ne de “Kıbrıs Türk'tür” cemiyeti iki ülkenin masasında olan fikri değildi. Bu fikir iki ülke ilişkilerini bozmak isteyen Organizatörler tarafından hayata ivedilikle geçirilmesi istenen bir proje idi.

Olayları organize edenler zaman zaman farklı ifadeler ile zikredilse de klasik Sosyal Hareketlerin hayata geçmesini tetikleyen üç unsur ile karşımıza çıkarlar ve bu üç unsuru klasik sosyal hareketlerin tümünde görmek mümkündür.

- a) Organizatörler,
- b) Kışkırtıcılar,
- c) Tahripçiler (Güven, 2005: 14).

Organizatörler, iki toplumun hassasiyetlerini tespit ile 6-7 Eylül olaylarında millî duygularını bilinçli bir şekilde kullandılar. Halkı bilhassa gençlerin milli duygularını ustaca istismar etmesini başarabildiler. Kıbrıs sorununu mütemadiyen gündemde tutulmasını sağlayabildiler. Bu durumdan basın ustaca ve bilinçli olarak en etkin rol oynadı. Tertipleyciler, “Enosis fikri” ile Yunan ve Rum gençlerinin sokağa çıkıp gösteri yapması için yeterli neden olurken, Türk toplumunun da hassas noktalarını tespit ederek gençleri sokağa dökmesini başardılar. Türk tarafı için hazırlanan tuzak şu idi: “Atatürk'ün Selanik'teki Evine Bomba Atılmış”, müze olan evde bulunan Kur'an-ı Kerimler yakılmış ve Türk bayrakları ayaklar altına alınıp çiğnenmiş ve yırtılmıştır. Asılsız olan bu haberler halkın sokağa çıkması için yeterli olmuştu. Ayrıca Organizatörler, 6-7 Eylül öncesi toplumu germek ve kitle psikolojini harekete geçirmek için toplumun gerilmesi ve kitleler üzerinde nefret duygusunun kabarması için üç ayrı yerde, üç kışkırtma yöntemi kullanmışlardı. Olayların organize olduğu, iki toplumu birbirine düşman etme, sıcak ve dostane ilişkileri bozma senaryosunu iki ülke aydın ve yetkililerinin ortak kanısı olmasına rağmen organizatör, kışkırtıcı ve yağmacı yığınların tahriklerine engel olamadılar. Olayların nasıl organize edildiğine Rum asıllı öğretmen Emilia Pandelere şu açıklamayı yapmıştı: “Kabuklu Ceviz Sokağı'ndaki evimizdeyiz. Yemek yiyorduk. Bağrıışmalar, sesler

geldi... Valimiz Fahrettin Kerim Gökay, “Halkımızı itidale davet ediyorum diyor-du” Sesler daha da yükseldi. “Ya Taksim ya ölüm”... Kalabalık üç şekilde geliyordu. Birileri bağırıyordu, kalabalığı yönlendiriyordu. İkinci grup kırıyordu. Bunu nereden bildiğime gelince bizim pencereden çarşı görülüyordu. Üçüncü grup ise, gelip gasp ediyordu (Koçoğlu, 2008: 112). Yaşananlar basında şöyle çıkmıştı; “İstanbul böyle çöktü” “Varoşlar şehre indi”. “Eylemlerin ardından şehirde yaşayan yedi göbekten İstanbulu Rumlar ülkeyi terk ettiler. İstanbul’un eşsiz kültür mozaiği, 6/7 olayları ile birlikte yerle bir oldu. Şehir, şehirlikten çıktı. İstanbul taşralılaştı.” Ayrıca yapılan tahribatı sıralarken, “İstanbul’daki 74 Rum Ortodoks kilisesinin 70’inde yangın çıktı. Ortalıkta yangınları söndürecek ne itfaiye, ne kargaşayı önleyecek polis ve güvenlik güçleri görünmez oldu, talan edilen Bakire Meryem İkonaları, gümüş şamdanlar, buhurdanlıklar, haçlar, adak eşyaları, yağ kandilleri, parçalanmış tasvirler, mozaikler, freskler tuz buz olup ortalığa saçıldı. Çılgınlık Adalara sıçradı. O arada kiliseden başka, 1 Havra, 8 Ayazma, 2 Manastır, 3584’ü Rumlara ait, toplam 5538 gayrimenkul yıkıldı, yağmalandı. Fatih Sultan Mehmet’le başlayıp 500 yıl süren “Mala cana, ırza dokunma!” geleneği iki saat içinde yok edildi (Dosdoğru, 1993: 371). Yapılan araştırmalar 6-7 Eylül olaylarında tahrip edilen malların cins ve miktarı değişik miktar ve şekilde gösterilmiştir. Akın’ın araştırmasına göre “iki gün süren olaylarda 3 kişi öldü, 30 kişi yaralandı. 1 Havra, 8 ayazma, 2 Manastır ve 3884’ü Rumlara ait olmak üzere, 8538 taşınmaz mal harap ve yağma edilerek yakılıp yıkıldı. Yunan kaynaklarına göre 6-7 Eylül gecesi İstanbul’da zarar gören Rum ve Yunan dökümü ise şöyledir: “4340 atölye ve mağaza, 2000 konut, 110 lokanta, 33 kilise, 27 eczane, 21 fabrika, 12 otel, 11 klinik ve dispanser, 5 dernek binası, 3 gazete matbaası, 2 mezarlık” (Akın, 2006: 156) tahrip edilmişti. Olayları tertipleycileri bir taraftan Rum ve diğer gayrimüslimlerin mabet ve namus gibi hassas konuları ajite edici beyanlarla kışkırtırken diğer taraftan Türk tarafının hassas olduğu konuları provoke edip ağırlıklı olarak tahripçi grubu kışkırtıyorlardı. Dış dünyaya karşı DP hükümetini zor durumda bırakmak için ölçü sınırlarını aşan eylem ve davranışlarla gayrimüslimlerin dükkân, imalathane ve evleri yağmalanıyordu. Tahrip edilmesi gereken ev, iş yeri, mabet, okul, atölye ve imalathanelerin önemli olanları önceden tespit edilmişti. Amaç dünya kamuoyunun dikkatlerini olaylara çekmek ve bir taraftan gayri Müslimlerin mağduriyetini sergileyip duyurmak, diğer taraftan Türk tarafını zora sokarak hükümeti acziyet içerisinde olduğunu ve olaylar karşısında yeterli tedbirlerin alınmadığı ile suçlamaktır.

2. Basının Kışkırtmaları

Organizatörler, kışkırtıcıları tahrik ederek ağırlıklı olarak basın yolu ile olayların büyümesini körüklüyorlardı. Ana merkez İstanbul olduğu için gençler, “

ellerinde Atatürk'ün büyük boy resimleri, ay- yıldızlı Türk Bayrağı ve Kıbrıs Türk'tür dövizleri olduğu halde Taksim'e doğru katile katile yol almaya başladılar (Milliyet, 1955: 7). Kalabalık ilk önce Taksimde Aya Triada Kilisesi önünde toplanır, bu esnada bir Rum manavın bayrak asmamış olduğu dikkati çeker ve "bayrak as" diye ihtar edilir; ancak bayrak asılmaması üzerine bu dükkân tahrip edilmiştir. Bu tahrip hareketi ile İstiklal caddesindeki bütün Rum dükkânları ve Beyoğlu semtindeki bütün kiliseler tahrip edilmiş ve bütün eşyaları yola atılmıştı. En büyük tahribat Beyoğlu'nda olmuş ve burada yalnızca Rumlara ait dükkânlar ve mağazalar tahrip edilmiş ve yolda bulunan otomobiller atışa verilmişti (Ayaz, 2015: 85). Olayları organize edenler gençlerin kitle psikolojisini çok iyi organize etmişlerdi. Tıpkı 31 Mayıs-14 Haziran 2013 tarihleri arasında yine aynı yerde hayata geçirmek istedikleri Gezi Parkı olaylarında "ağaç kesilmesini katliam olarak lanse etmek, parktaki ağaçların kesilmesi ve yerlerine AVM yapılışını protesto etmek istediklerini" beyan etmişlerdi. Amaçları, başta İstanbul olmak üzere ülkede asayiş ve huzuru bozmak, hükümeti yıpratmak, toplumu karamsarlığa sürüklemek, ülkeyi güvensiz ve ziyaret edilmesi sakıncalı hale sokmaktı. Daha sonra "*Ağaç Kesmek Bahane*" diyerek hükümete karşı olan nefret duygu ve beyanlar ifade edilmişti. Gezi olayları öncesinde de organizatörler Taksimdeki bazı lüks otellerin alt katlarını ve çadırları hastane ve revir olarak hazırlamışlardı. Organizatörler, 6-7 Eylül 1955 olaylarında da Atatürk'ün Selanik'teki evine Rumlar tarafından bomba atıldığını bahane gösterirlerken, Gezi parkı olaylarında ise, "parktaki ağaçların kesileceğini" bahane göstermişlerdi. Her iki olayda da dünya kamuoyuna haykırdıkları bahane ile asıl amaç farklıydı. Her iki toplumsal olayda da amaç ülke ve toplumda, yıldırma, belirsizlik, kaos ve umutsuzluk yaratmak, ülkenin yönetilemeyecek halde olduğunu dünya efkar-ı umumiyesine göstermekti. Ayrıca kitlelerin arasına çapulcu, yağmacı, ahlak ölçüsünü aşan cahilleri de katarak dış dünya karşısında hükümeti zora sokan görüntülerin servis edilmesi vardı.

6-7 Eylül olaylarında Gayri Müslimlere göre yaratılmak istenen ana neden, Türklerin sosyal yaşamın her alanında toplumu homojenleştirme politikası yatmaktaydı. Toplumu gruplaştırma, damgalama, simgeleme, örgütlenme, kutuplaştırma, ön hazırlık ve imha (yok etme) etme politikası yürütülmek isteniyordu.

"Kirtzopoulos kutuplaşmayı şu ifadeler ile dile getiriyordu." Özel Harp Dairesi Seferberlik Tetkik Kurulu (O.H.D.S.T.K.) tarafından büyük bir ustalıklarla örgütlenir. Papağos-Eden çatışmasından sonra Kıbrıs Türk Dernekleri, E.O.K.A.'nın Türklerle karşı katliamlar yapacağını söylentilerini yaymaya başlar; Böylelikle ülkede yaşayan " Rumlar" aleyhine güçlü bir müdahale talebinde bulunurlar. Yalancı beyanlar günlük Türk gazetelerinde yayınlanır (Tercüman, Hürriyet, Yeni Sabah, Ulus, Son Posta vs.). Makalenin çoğunda İstanbul Rumlarının E.O.K.A.'ya kaynak

sağladığını, Patrikhane'nin de Makarios için bağış kampanyaları organize ettiği iddiası yazılıdır. Son olarak da 28. 08. 1955 'te Kıbrıs Türklerinin katledilecekleri söylentileri yayılarak halka "Rumlara" karşı hazırlıklı olma çağrısında bulunurlar" (Kiratzopoulos, 209: 104).

Hâlbuki olaylar öncesinde Türk ve Yunan hükümetleri arasında sıcak ve samimi dostluklar yaşanıyor ve her iki ülke devlet ve hükümet başkanları nezdinde ziyaretler gerçekleşiyordu. Yaşanan ve yürütülen ikili ilişkiler organizatörlerin hoşuna gitmemiş olacak ki, her iki ülkede de toplumu bilhassa gençleri kıskırtma ihtiyacı hâsıl olmuştu.

İki ülke arasındaki ilişkiler sıcak ve dostane olsa da Türkiye, 1934'te yaşanan ve Türklere karşı Trakya'da hayata geçirilen olaylardan dolayı mesafeli durmasını bilmişti. Zira "Batı Trakya'da Türklerin perişan halleri senelerden beri, medeni âlemin gözü önündeydi. Yunan zulmünden kurtulmak için, hayatlarını hiçe sayarak, kendilerini nehirlere, denizlere atarak kaçmaya çalışıyorlar. Şimdi Kıbrıs'taki ırkdaşlarımız da Yunanlıların eline verildiği takdirde onların da aynı akıbet ile karşı karşıya kalacaklarına hiç şüphe edilmemelidir" (Sakin-Dokuyan, 2010: 58). Dolayısıyla organizatörler her iki ülkenin hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak toplumu gelecek biçimde olayların patlak vermesini organize ettiler. Albay Grivas,³ EOKA'nın başına kasten geçirildi. Georgios Grivas, Türk toplumuna karşı tahammülsüz ve husumet besleyen bir askerdı. Türk tarafı Grivas'ı tanıyordu. Organizatörler, Albay Grivas'ı EOKA'nın başına geçirmesiyle birlikte katliamlar başladı. Türk tarafının genel algısında olayların organizatörünün İngiltere olduğu kanaati hâkim idi. Bundan dolayı Türk hükümeti de notayı Yunanistan yerine İngiltere'ye vermişti. Senaryoya göre, (ki bunu hazırlayanlar İngiliz provokatörleri (kıskırtıcıları) olduğu sonradan İngiltere'nin Ada'da üs talep etmesi ile kendini gösterecek idi) Türk tarafı ve Türk hükümetini zora sokmak için olayın tertipçileri, söz konusu kargaşadan Menderes'i ve Türk hükümetini sorumlu tutacaktı. Adanın ikiye bölünmesi, İngiltere'nin hesabına gelmiyordu. Gerek Türkiye gerekse Yunanistan'ın NATO üyesi olması İngiliz senaryoya uygun değildi. İngilizler, Adanın bir İngiliz sömürgesi olarak kalmasından yana idiler. Adada sorunlar çıkartmak, sonrada yaşanan sorunlara hakem ya da arabulucu olarak Ada üzerinde söz sahibi olmak İngiltere'nin daha çok işine yarıyordu. Böylece, "Atatürk'ün Evine Bomba" atılacak, biraz tahribat olacak, Türkler, yaşanan tahribatlar sonucu

3 Georgios GRIVAS; 1898-1974 yılları arasında yaşadı. Kıbrıs asıllı bir Yunan askeri idi. 1919 yılında Yunan vatandaşı olmuş, Anadolu'yu işgal eden Yunan ordusunda da görev almıştı. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması anlamına gelen ENOSİS fikrinin öncüleri arasında idi. 1964 yılında Kıbrıs'taki Türk köylerinde yapılan katliamlarda Kıbrıs Ulusal Muhafız Birliği ve Kıbrıs'taki Yunan birliklerinin komutanı idi. 1971 yılında Kıbrıs'a geri dönmesinin esas amacında Enosis'in gerçekleştirilmesi düşüncesi bulunmakta idi. www. filozof.net. Erişim Tarihi: 15.08.2017.

Türkiye’de başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerinde yaşayan Rumlara misilleme olarak ev ve işyerlerini tahrip edecekler, böylece Türklerin tahripkâr, çapulcu ve uyumsuz olduklarını kamuoyuna göstermiş olacaktı. Senaryo ve provokatif eylem organizatörlerin istedikleri gibi yaşandı, fakat yaşanan oyun hiçbir zaman Türk hükümet ve resmi makamları tarafınca kabul edilmedi. Rumların Selanik’teki Atatürk’ün evine bomba atması, Bayrak yakmaları ve Kur’an-ı Kerime saygısızlık yapmaları sonucu o sıralar Londra Konferansı için İngiltere’de bulunana Fatin Rüştü Zorlu’nun eli de güçlenecekti. Fakat sonuç tamda organizatörlerin dediği şekilde sonuçlandı. Fatin Rüştü Zorlu’nun eli daha da zayıfladı halk galeyana geldi, Başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde Rumlar’ın evleri, iş yerleri, mabetleri tahrip edildi. Olayların faturası, 1960 askeri darbesi sonrası idam ile yargılanan Menderes’in önüne gelmişti. Demokrat Parti’nin itibarını düşürmek, uluslararası kamuoyunda yıpratmak ve Türk toplumu nazarında da itibarsızlaştırmak için her ay ya da her yıl farklı senaryolar sergileniyordu. 22 Kasım 1952 yılında Malatya suikastı gerçekleştiriliyordu. Öymen’in ifadesine göre, “Dinci basın yayınlarında Yalman’ın, o zamanlar “Selanikli” veya “dönme” gibi sıfatlarla ifade edilen “Sebetayist” gruplara mensup olduğu, dolayısıyla “Yahudilikle” ilişkisi bulunduğu- bazen ima yoluyla, bazen doğrudan doğruya- ileri sürülüyordu. Ayrıca, onun “mandacılık yaptığı, Ermeni yanlısı olduğu, gazetesinde, “güzellik müsabakası düzenleyip Türk kızlarını teşhir ettiği” gibi rivayetler ortaya atılıyordu (Öymen, 2014: 347). İstikrarın bozulmasını teşhir için sonraki dönemlerde Atatürk’ün büstlerine saldırılar sahneye koyulup yaşananlardan hükümet sorumlu tutulmuş ve menfi propaganda yapılmıştı. Menderes hükümetinin Atatürk’ü koruma kanununu çıkarması yaşanan bu olaylardan sonra gerçekleşmişti.

6-7 Eylül olaylarının azmettiricisi olarak o dönemde Selanik Hukuk Fakültesi’nde okuyan Oktay Engin⁴ isimli genç “tetikçi” olarak seçilmişti. Yunan

4 Oktay Engin: 1955 yılında Selanik Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisiydi. 6-7 Eylül olaylarında tetikçi olarak seçilmişti. Fakat bu ithamı hiçbir zaman kabul etmemişti. Toplumumuzda genel kaniya göre, Selanik’teki bombayı o zamanki adıyla “ Milli Emniyet Teşkilatı” yani bugünkü ismiyle MİT koymuştu. Oktay Engin, 22 Ocak 2001 yılında Yeni Şafak gazetesinden Nasuhi Güngör’e vermiş olduğu Röportaj’da, 1956 da Türkiye’ye geldiğini, 1960 yılına kadar belediyede çalıştığını,1960 darbesi sonrası Yassıada’da 93 gün kaldığını, herkesin Oktay Engin’in MİT mensubu olduğunu bildiğini, fakat kendisinin hiçbir şekilde MİT’te görev almadığını ve herhangi bir ilişkisinin olmadığını zikretmiştir. Ancak yine kendi ifadesi ile 1970’li yıllarda Emniyet Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yaptığını, ondan evvel de Kaymakamlık yaptığını ifade etmiştir. Yaptığımız araştırmalara göre Oktay Engin, 22.02.1992 ile 18.09.1993 yılları arasında Nevşehir Valisi görevinde bulunmuştur. Yine TBMM başkanlığı görevinde bulunmuş Hüsamettin Cindoruk’un 08. 09. 2005 tarihinde Haber 7. Com’da yer alan beyanatına göre, “Bombayı, Selanik Konsolosluğunda kavas (Elçilik ve Konsolosluklarda koruma görevlisi) olan Mehmet Ali isimindeki bir zat Oktay Engin isimli kişiye bir bomba vermişti. Oktay Engin de bu bombayı Atatürk’ün evinde patlatmıştı. Cindoruk devamla “Ben Oktay Engin’i son olarak Nevşehir Valisi iken gördüm. Bu çocuğun yük-

ve Rum tarafı dünya kamuoyunda Türk tarafını mütemadiyen provokatif eylemlerin müsebbibi olarak menfi yönde lanse ederken, Türkiye’de ise, hükümete muhalif ya da zihniyet olarak DP’ iktidarından rahatsız olan çıkar grupları Yunan ve Rumlar ile söz birliği etmişçesine hükümet nezdinde devleti yıpratıyorlardı.

“Kışkırtıcılar, çoğunlukla Türk bayrakları ile Atatürk ve Celal Bayar’ın büst ve fotoğraflarından oluşan donatılara sahipti. Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti (KTC)’nin rozetlerini dağıtıyor ve halkı kendi dükkânlarına, evlerine ve arabalarına Türk bayrağı ile işaret koymaya çağırıyorlardı. Göstericiler, halkı tahrik etmek için ya Kıbrıs sorununu kullanıyorlar ya da halk arasında mevcut olan gayrimüslim anti-patisini körüklüyorlardı. ‘Siz ne biçim Türk’sünüz! Tüm halk ayaklandı siz daha hala buraya oturmuş kart oynuyorsunuz’. Hemen birçok kişi kalktı ve saldırganların arasına karıştı” (Güven, 2005: 15). Kışkırtıcılar halkın zaaf noktalarını tespit edip sürekli olarak kışkırtıcı sloganlar atıyorlardı.

Benzer ifade ve kışkırtmalar 19-26 Aralık 1978 yılında Kahramanmaraş’ta, organizatörler toplumda mezhep ve inanç kavgasını körükleyerek kaos çıkarmış, yüzlerce masum vatandaşımızın ölmesine, topluma nifak ve fitnenin girmesini körükleyerek bir arada yaşamayı zorlaştırarak 12 Eylül 1980 darbesini meşrulaştırmanın önündeki toplumsal engelleri kolaylaştırmış ve sıkı yönetim ilanını sağlamışlardı. Maraş olaylarında Alevi- Sünni ayrımı körüklenmişti.

Çorum olaylarında ise, Organizatörler tarafından Mayıs-Temmuz 1980’de önce vali, emniyet müdürü ve milli eğitim müdürünün yerleri tedricen değiştirildi. Toplum daha da germek için Türkiye Cumhuriyetinin Devleti’nin bir Bakanını⁵ öldürerek halkı kışkırtmak için yaşanacak Çorum olaylarının önünü açmış ve olayları meşrulaştırma yolunu seçmişlerdi. Olaylarda onlarca elli yedi vatandaşımız öldürüldü, toplumu germek için pek çok bürokrat sürgün edilerek toplumun birlik dokusunun zedelenmesini gerçekleştirdiler. Olaylarda organizatörler sağ- sol kavgası ile birlikte yine Alevi- Sünni fikri ile kitleleri harekete geçirmişlerdi.

17 Nisan 1977 tarihinde Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu’na Ankara Emek postanesinden adına posta ile gönderilen bombalı koli sonucu vefatı ve sonunda Malatya’da yaşanan olaylar sonucu öldürülen vatandaşlarımızın gerçek failleri hala tespit edilebilmiş değildir. Toplumsal huzur ve barışın zedelenmesini görev haline

selmesi önemlidir. Bence 6-7 Eylül olaylarında hükümetin hiçbir etkisi olmamıştır. Selanik’te patlatılan bombayı ise o zamanki ismi Milli Emniyet Teşkilatı olan MİT koymuştur. Oktay Engin’in daha sonra yükselmesi bunu göstermektedir” şeklinde beyanatta bulunmuştur (Hüsamettin Cindoruk: Bombacı Mitçi Vali Oldu. Haber 7.com. 14.08.2017).

5 Gün SAZAK, 21 Temmuz 1977 tarihinde kurulan koalisyon (AP, MSP ve MHP) hüküm - tinde MHP’nin adayı olarak parlamento dışından Gümrük ve Telek Bakanı olarak görev almıştır. 27 Mayıs 1980 tarihinde teröristlerce öldürülmüştür (Kişisel hatıralarım. Abdullah Taşkesen).

getirmiş organizatörlerin her zaman tetikte beklediği artık bir algı haline gelmiştir.

6-7 Eylül 1955 olaylarının arkasındaki organizatör ülkenin İngiltere olduğunu yıllar sonra bir mülakatında Rum lider Klerides “İngilizler Ada’nın bir İngiliz sömürgesi olarak kalmasını istiyordu. Kıbrıs’ın bölünmesinden yana değillerdi, çünkü eğer Ada’nın yarısı Türkiye’ye, diğer yarısı Yunanistan’a gitseydi, İngiliz üsleri Ada’da kalmazdı. Hem Yunanistan hem de Türkiye NATO üyesiydi. İngilizler Kuvvetlerin dengede bulunmasını istiyorlardı. Ne biz kazanabilecektik ne de Türkler” (Angelidis, 2005). Kıbrıs’ın stratejik önemi yüzyıllardan beri İngilizler için değişmeyen devlet politikası olmuş ve siyasilerin vazgeçemeyeceği bir hal almıştı. Hükümetler değişse de İngilizlerin Ada politikası değişmemiştir. İngilizler Adayı asla iç politika malzemesi olarak görmemişlerdir. İngiliz hükümetleri Kıbrıs’ın Akdeniz’deki stratejik konumunu bildikleri için Türk ve Yunan dostluk ve yakınlaşmasını arzu etmezlerdi. Hatta Çözüm için İngiltere’de bulunan Türk Dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorluyu çözümsüzlük için kışkırtan da yine İngiliz Dışişleri Bakanı Macmillan olmuştu. “Macmillan, Zorlu’ya “Türkler görüşlerini konferansın başında ne kadar sert koyarsa, kendileri içinde bizim içinde iyi olur” (Yalçın 2016) diye kışkırtıyordu. İngiltere Kıbrıs Adasının Ortadoğu petrolünün taşımacılıktaki stratejik konumunu, Özellikle Ada’da üs kurma emellerini, Türk, Yunan ve Rum yakınlaşması İngilizlerin Akdeniz’deki emperyal zihniyetine zarar vereceğini biliyordu. Bunun için 6-7 Eylül 1955 olayları öncesi dostane ilişkiler sergileyen Türk ve Yunan hükümet ve devlet başkanlarının tavırları İngiltere’yi rahatsız etmişti ki, çok geçmeden 6-7 Eylül olayları yaşanması İngiltere’nin organizatörlüğünde hayata geçmişti.

6-7 Eylül 1955 olaylarından önce benzer sosyal olayların yaşandığı yer Trakya’da rastlıyoruz. 1934 Trakya olaylarının alt yapısını Almanların antisemitist düşüncesinden etkilendiğini, olaylarda “Yahudilere karşı korkutma, sindirme, dövme, ırza tecavüz ve yağma olaylarını bilfiil gerçekleştiren “yerel tosuncuklar” hangi nedenlerle bu işlere girişmişlerdi?” (Aktar, 2014: 80). İtalyan hükümetinin kışkırtmaları, İngiliz casuslarının etkin rolü olayların gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır.

“1934 Trakya Yahudi olaylarını ancak Türk- İtalyan ilişkilerindeki bu gerginlik kapsamında ele aldığımız zaman dış konjonktürü doğru değerlendirmiş oluruz. Bulgar sınırından bir saldırı bekleyen üst yönetim açısından Trakya tam anlamıyla stratejik bir bölgedir. İngiliz Elçisinin deyimi ile “istenmeyen unsur” olan Yahudilerden “temizlenmesi” işte bu konjonktürde gündeme gelir günlerde kabul edilen İskân Kanununun 9. Maddesi de “Türk kültürüne bağlı olmayan göçebeleri, toplu olmamak üzere kasabalara ve serpiştirme suretiyle Türk köylere dağıtıp yerleştirmeye; casuslukları sezilenleri sınır boylarından uzaklaştırmaya” İçişleri Bakanlığını yetkili kılmaktadır (Aktar, 2014: 87).

1934 Trakya olaylarını çeşitli bahaneler ile kışkırtan İngiltere, İtalya ve Almanya Trakya topraklarının stratejik konumundan bahsederken, Trakya'nın Tümüyle Türklerden temizlenmesinin emellerini taşıyorlardı. 6-7 Eylül 1955 olayları ile de Kıbrıs'ın stratejik öneminin vurgulayan İngiltere Ada da askeri üs alanı kapmanın peşindeydi.

Yaşanan bütün olaylardan daha sonra (27 Mayıs 1960 darbesinde) Menderes ve arkadaşları sorumlu tutulmuş ve sorgulanmaya tabi tutulmuşlardı. 6-7 Eylül olaylarını provoke eden organizatörler aynı zamanda 27 Mayıs darbesini hazırlayan zihniyet ile ortak hareket eden kişi ya da organizasyon ile birlikte idiler. Menderes ve arkadaşları Yassıada da sorgulanırlarken mücrim muamelesine tabi tutulmuşlardı. Nitekim “ Yassıada 6-7 Eylül Olayları Davası, 9 Ekim 1960'da Salim Başol Başkanlığında ilk oturumu ile başladı. Adnan Menderesin savunmasını Av. Burhan Apaydın ile Av. Talat Asal üslendi. Yassıada Mahkemesi Başsavcısı A.Ö. Egesel, Menderes'e yönelik olarak;

1. 24 Ağustos 1955 Liman Lokantasında Kıbrıs meselesiyle alakalı olarak basına vermiş olduğu sert beyanat ile halkı tahrik etmek
2. Kıbrıs Türk'tür Cemiyetini himaye ile olayları teşvik etmek
3. F. R. Zorlu'nun 28 Ağustos 1955'te Londra'dan gönderdiği şifreli telgraf ile olayların başlamasını tertip etmek
4. Köprülü'nün 5 Haziran 1960 tarihli Yeni Sabah Gazetesindeki iddiaları
5. DP iktidarının, olaylardan gerçek sorumlu olduğu iddiasıyla suçlamalarda bulundu (Demir, 2007a: 54).

Hâlbuki olaylardan sonra (1955-1956) Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti hakkında acılan davalarda suçsuzluğu ispatlanmış ve mahkeme beraat kararı vermişti. Mahkeme Başkanı Rumların Kıbrıs'ta yapmış olduğu katliamları görmemezlikten gelerek olayların müsebbibi olarak hükümet ve Menderesi suçlamıştı. 6-7 Eylül olaylarının Yassıada'ya taşınmasında aktör olarak yine bir DP'li Bakan olan Fuat Köprülü seçilmişti. 1960'ta darbeyi yapan “27 Mayıs rejimi Fuat Köprülü'nün 9 Haziran 1960 tarihli Yani Sabah'ta yayımlanan “olayları Zorlu istedi, Menderes onayladı, Gedik tertipledi” başlıklı haberi ihbar kabul etti ve 11 sanık aleyhine dava açtı. Sanıklar arasında Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Kemal Hadımlı, Mithat Perin ve Gökşin Sipahioğlu da vardı. Dava 5 Ocak 1961 tarihinde Zorlu, Menderes ve Hadımlı'nın mahkûmiyeti ile sonuçlandı. Diğer sanıklar beraat ettiler. Böylece ‘devlet’ adlı dokunulmaz varlık, tüm suçu siyasetçilerin üstüne yıkarak kendini yine temize çıkardı. Bu ifadeleri doğrulayan beyanatlar Emekli orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu'nun şu ifadeleri ile basına sızmıştı. Sabri Yirmibeşoğlu gazeteci Fatih Güllapoğlu'na yapmış olduğu açıklamaları: “Bak ben sana bir örnek vereyim. 1974'teki Kıbrıs Harekâtı. Eğer Ö.H.D. olmasaydı, o harekât, iki harekât da o kadar başarılı olabilir miydi? (...) Adaya, bankacı, gazeteci, memur görüntüsü altında Özel Harp Dairesi

elemanları gönderildi ve bu arkadaşlarımız, Adadaki sivil direnişi örgütlediler, halkı bilinçlendirdiler. Silahları 10 tonluk küçük teknelerle adata soktular. Sonra 6-7 Eylül olaylarını ele al...- Pardon Paşam anlamadım. 6-7 Eylül olayları mı?- Tabii. 6-7 Eylül de, bir özel Harp işiydi. Ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı (Hür, 2015). Aynı minvalde dönemin İstanbul Valisi olan Fahrettin Kerim Gökay' da iktidarı suçlar mahiyette şu beyanatı vermişti. “ 6-7 Eylül Olaylarının çıkışı, yayılışı konusu, 1960 darbesi sonrasında da ele alındı. Azınlık politikalarına bakıldığında, bazı unsurlar için devletin bir program yaptığından söz edilebilir (Hızlan, 2005) Olaylarda Yahudi esnaf ve tüccarların da zarar görmelerine rağmen Başbakan Adnan Menderes'in TBMM'deki konuşmasında “ mağdur olanlar ekseriyet itibarıyla Rum vatandaşlarımızdır. Bunların arasında Türkler de, Ermeniler de vardır” şeklinde konuşup Yahudi tüccarlardan söz etmemiş olması Türk Yahudi toplumunu rahatsız etmişti (*The Jewish Chronicle*, 1955: 1) Bir kaynağa göre tahrip edilen 4359 iş yerinden yüzde on ikisi, yani 523 mağaza Yahudi tüccar ve esnafa aitti. Dünya Kiliseler Konseyine göre sadece Rum Ortodoks klişelerinin toplam tahmini zararı 150 milyon başka kaynaklara göre ise 300 milyon dolardı (Bahcheli, 1990: 2-4). Bir İsrail gazetesine göre ise Yahudi tüccarların uğradığı zararın 500 milyon lira (dönemin dolar kuruyla yaklaşık 180 milyon dolar) olduğu tahmin edilmekteydi (Bali, 2003, 60). Türkiye’de yaşanan benzer toplumsal olaylarda olduğu gibi asıl organizatörler adalet karşısına çıkarılmadı, suç hükümet üyelerinin üzerinde kaldı. Hükümet zararları tazmin etmesine rağmen gerginlik dinmiyordu. DP gerek genel seçimlerde gerekse yerel seçimlerde üstün gelmesine rağmen muhalefetin suçlamaları arasında zikredilen seçimin yapılış şeklindeki rahatsızlığı medya organları tarafından sürekli olarak kışkırtılıyordu. DP'nin “CHP'den aday olup kazanamayan bürokratlar cezalandırıldı. Kırşehir’de seçimi MP'nin kazanması Kırşehir’in ilçe olmasına, Malatya ‘da CHP'nin başarılı olması Malatya'nın ikiye bölünerek Adıyaman vilayetinin kurulmasına sebebiyet verdi (Demir, 2011: 102). Türkiye'nin dış politikada yaşadığı demokrasi kültürü eksikliği ve dış olayları yerel zihniyetle algılaması ayrıca iç politikada da malzeme olarak kullanma alışkanlığı günümüze değin bir sorun olarak hala çözülebilmemiş değildir.

Yaşanan olayların organizatör, kışkırtıcı ve tahripçileri ismen net olarak tespit edilemese de Yassıda mahkemeleri ifade ve tutanaklarında görülen bilgi kirliliği ve devlet adamına yakışmayan suçlamalar tutanıklara geçiyordu. “Olaylar sırasında İstanbul’da Emniyet Başmüfettişi olarak görevli olan Nevzat Emrealp, Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti üyelerinin Harbiye’de tutuldukları sırada, olayların arasına tutuklanmış sıfatıyla bir ajan soktuklarını belirtmiştir. Bu ajanın verdiği bilgiye göre: Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti üyeleri olan Orhan Birgit ve Hikmet Bil, olayların bir yerden direktif alarak yaptıklarını ve şimdi ise yüzüstü bırakıldıklarını, gerekirse bu direktif sahibini açıklayabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu iddialar karşısında şahitliğine başvurulmuş Orhan Birgit ise iddiayı yalanlamıştır. Kendisinin Adnan

Menderes ve Demokrat parti karşıtı, Cumhuriyet Halk Partisi yandaşı olduğunu belirterek, Menderes'ten böyle bir talimatı almasının imkânsızlığını belirtmeye çalışmıştır” (Naskali, 2007: 156-157). Olayları organize edenlerin kimlikleri genellikle bilinmez, gizemli bir şekilde sır olarak kalan organizasyonlardır. Kimlikleri bilinmediği için kayıt ve tutanaklarda isim ve sıfatları zikredilmez. Sorumlu tutulanlar ise ağırlıklı olarak Kışkırtıcılar oluyor. Kışkırtıcılar olaylara fiili olarak iştirak etmez fakat ifade ve açıklamalarıyla kitleleri yönlendirerek hedef gösterir tahripçilere rehberlik ederler. Kışkırtıcılar bilgi kirliliği, yalan haber, iftira, gerçeklerin su yüzüne çıkmaması için kullandıkları silahlarda bir kaçıdır. Cezayı ise tahripçiler çeker. Tahripçilere kurtarıcı libası giydirilir, olayların ve başlarına geleceklerin sonucunu düşünmediklerinden akıldan ziyade hisleri ile davranır yasalar karşısında olayların somut birinci delili muamelesi ile karşı karşıya kalırlar.

Bunca olumsuzluklardan sonra komik ve gülünç olaylar da yaşanmıyor değildi. Gazeteci yazar Mehmet Barlas trajik komik olayı şöyle anlatır:” Karanlık bastırdıktan sonra yağmacı kalabalık Beyoğlu’nda İstiklal Caddesi’ne dalınca, mağaza sahipleri yıkımdan ve yağmadan kurtulmak için vitrinlerine Atatürk’ün büstünü koyuyorlar. Rahmetli ses sanatçısı Necmi Rıza’nın da Beyoğlu’nda kendi adını taşıyan bir kumaş mağazası vardı. O telaşla onlarda bir büst bulup mağazanın vitrinine yerleştiriyorlar ve böylece yağmacılar mağazaya dokunmuyor (Barlas, 2009: 1).

Ertesi gün güneş doğunca Necmi Rıza bir bakıyor ki, vitrine koydukları büst Atatürk’ün değil Beethoven’ın büstüymüş. Herkesi Atatürk beni de Beethoven kurtardı, derdi kahkahalar atarak (Bali, 2010: 77).

Sonuç

Demokrat Partinin 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerde çok partili siyasal hayata yeni bir heyecan katmış olması ve demokratik usuller ile iktidarın el değiştirmesi siyasal hayatımızda “beyaz ihtilal”, zaman zaman ise “sivil ihtilal” gibi kavramlar ile de zikredilmiştir. Yapılan seçim sonucu “DP % 53,3 ile 408 milletvekili, CHP ise % 39,9 ile 69 milletvekili” çıkarmıştır (Yücel, 2016: 64). DP’nin tek başına iktidar olması, muhalefet tarafından beklenmedik, kabul edilmesi zor bir sonuç olmuştu. Çünkü CHP, kendini ülkenin asıl sahibi olarak görüyordu, muhalefet kavramına tahammülü yoktu. Devletin tüm kadrolarını kendi zihniyetinden bürokrat ve teknokratlar ile doldurmuştu. Dolayısıyla ilk yıllarda “iktidar olurlar ama muktedir olamazlar” düşüncesi bağlamında sessiz ve sakin bir tutum sergilemişti. Demokrat parti ise gerek yurt içi gerekse dış ilişkilerde sağlıklı ve makul bir politika ile Türk toplumunun ve dış dünyanın takdirini kazanmıştı. Türkiye’de uygulanan mali uygulamalar olumlu sonuç vermiş, halk yoksulluk ve kıtlıktan kurtulmuş, gelir seviyesi yükselmişti. Bunun tabii sonucu olarak 1954’te yapılan seçimlerde DP yine yüzde 57,6 ile 503 milletvekili çıkararak ikinci kez tek başına

iktidar olmuştu. DP'nin ikinci kez seçim kazanması karşısında iktidarın yıpratılması düşüncesi, yurtiçi ve yurtdışı muhalifler için politik sorun oluşturmuştu. Organizatörler, muhalifleri yan yana getirip anti demokratik yöntemler ile hükümeti yıpratma ve düşürme senaryolarını harekete geçirdiler. Olayların organizatörü İngilizlerin petrol taşımacılığında kaynaklanan stratejik ve egemenlik emeli yanında Ada üzerinde askeri üsler bulundurma arzusu hiçbir dönemde göz ardı edilmemişti.

Olaylarda dış güçler kadar içeride de karanlık oluşum ve eylemlere rastlamak mümkündür. 1955 yılında Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba attı iddiasıyla yargılanan o dönemde Selanik Hukuk Fakültesi öğrencisi iken Oktay Engin, 1960 darbesinden sonra hapis yatmış sonra serbest bırakılmıştı. Engin önce belediyelerde çalıştırılmış, sonra Kaymakam yapılmış, daha sonra da Emniyet Genel Müdür Yardımcılığına getirilmiş son olarak da 1992- 1993'te Nevşehir Valisi olması tesadüf değildir. Ayrıca E. Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu'nun Gazeteci Fatih Güllüoğlu'na verdiği mülakatta söyledikleri" (...) Adaya, bankacı, gazeteci, memur görüntüsü altında Özel Harp Dairesi elemanları gönderildi ve bu arkadaşlarımız, adadaki sivil direnişi örgütlediler, halkı bilinçlendirdiler. Silahları 10 tonluk küçük tenekelerle adaya soktular. Sonra 6-7 Eylül olaylarını ele al...-Pardon Paşam anlamadım, 6-7 Eylül olayları mı? Tabii. 6-7 Eylül de, bir özel Harp işiydi. Ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı". Sorarım size bu muhteşem örgütlenme değil miydi? –E, evet Paşam!" (Hür, 2015) gibi beyanlar hükümetin ne kadar zorda olduğunu açıkça göstermektedir.

Devletin en üst mevkilerinde görev almış zevatın, harice karşı kullanılması gereken beyan ve tartışmaları iç politika malzemesi olarak ifade edilmesi Türkiye'nin uluslararası imajını olumsuz etkilerken aynı zaman da güvenilirliğini ve itibarının zayıflamasına neden olmuştur.

Dönemin hükümetine (DP) muhalif aydın ve entelektüelleri hükümeti olaylara müdahale etmede geç davranmada birinci derecede sorumlu tutarken dış dünya nezdinde de hükümeti suçlayabiliyorlardı.

Demokrat Parti içinde Başbakana politik husumet besleyen muhaliflerden Cihat Baban, Fethi Çelikbaş, Fuat Köprülü, Vali Fahrettin Kerin Gökay gibi bakan, milletvekili ve bürokratların suçlamaları Yassıada mahkemelerinde hükümete karşı delil olarak sunulmuş, politik husumetler milli davalara alet edilmişti.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, Elif (2013), “6-7 Eylül 1955’i Basın Nasıl Gördü”, BİA Haber Merkezi, 6 Eylül 2013. İstanbul.
- AKIN, Fatih (2006), *Türkiye’de Azınlık Politikaları & 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul, Kum Saati Yayınları,
- AKTAR, Ayhan (2014), Varlık Vergisi ve ‘ Türkleştirme’ Politikaları. İletişim Yayınları, İstanbul.
- ANGELİDİS. Sofa (2005). “Kıbrıs’ta 1973’te Çözüme Yaklaşmıştık” (Mülakat), *To Vima Gazetesi*, 25 Nisan 2005.
- AYAZ, Erhan (2015), “6-7 Eylül Olaylarının Türk Gazetelerindeki Yansımaları”, *International Anatolia Acedemic Online Journal. I*, AA0J, Social Science, 2 (2), pp. 82-92.
- BAHÇELİ, Tozun (1990), *Greck- Turkish Relations Since 1955.*,Boulder, Westwood Press.
- BALİ, N. Rıfat (2010), *6-7 Eylül 1955 olayları. Tanıklar- Hatıralar*, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- BALİ, N. Rıfat. Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri. Devlet’in Örnek Vatandaşları. (1950-2003) Kitabevi. 2009. İstanbul.
- BARLAS Mehmet (2009), “ Ölümler anıları, ölenler yitirilen geçmişi canlandırır”, *Sabah Gazetesi*, 29 Ocak 2009. Erişim Tarihi: 06 Eylül 2017.
- CİNDORUK Hüsamettin: “Bombacı Mitçi Vali Oldu”, Haber 7.com. Erişim Tarihi: 14.08.2017.
- DEMİR, Şerif (2007a), *Yüksek Adalet Divanı Kararları*, İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- DEMİR, Şerif (2007b), “Adnan Menderes ve 6-7 Eylül Olayları”, *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sy. 12, ss. 37-63.
- DEMİR, Şerif (2011), *Düello. Demokrat Parti’den 27 Mayıs Darbesi’ne Olaylar*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- DOSDOĞRU, Hulusi (1993), *6/7 Eylül Olayları*, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- GÜVEN, Dilek (2005), *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Strateji Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- HIZLAN, Doğan (2005), “Unutmak İstedğim Günlerin Kitabı”, *Hürriyet Gazetesi*, 10 Eylül 2005. Erişim Tarihi: 05 Eylül 2017.
- HÜR, Ayşe (2015), “6-7 Eylül 1955 Yağması ve 1964 Sürgünleri”, *Radikal Gazetesi*, 6.09. 2015. Erişim Tarihi. 06 Eylül 2017.
- KİRATZOPULOS, Vasilis (2009), *Kayıt Olunmamış Soykırım İstanbul Eylül 1955*, İstanbul, Pencere Yayınları.
- KOÇOĞLU, Yahya (2008), *Hatırlıyorum. Türkiye’de Gayrimüslim Hayatlar*, İstanbul, Metis Yayınları.
- NASKALİ, Emine Gürsoy (2007), *6-7 Eylül Olayları Davası Yassıada Zabıtları*, Bayrak Matbaası, İstanbul.
- ÖYMEN, Altan (2014), *Öfkeli Yıllar*, 11. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap.

SAKİN, Serdar, Sabit Dokuyan (2010), Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları, Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

www.filozof.net. Erişim Tarihi: 15.08.2017.

YALÇIN, Soner (2017), "6-7 Eylül Olaylarının Arkasında Kimler Vardı. 6-7 Eylül olaylarını bir de benden dinleyin, Odatv.com. Erişim Tarihi: 07 Eylül 2017.

YÜCEL, M. Serhan (2016), *Çankaya'dan Beştepe'ye. Türkiye'de Cumhurbaşkanı Seçimleri*, İstanbul, Ülke Yayınları.